

Sobczak, Elżbieta

"Z dziejów językoznawstwa polonistycznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku i na Uniwersytecie Gdańskim (1947-2005)", pod red. J. Maćkiewicz, E. Rogowskiej-Cybulskiej i J. Tredera, Gdańsk 2006 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 4, 571-573

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z dziejów językoznawstwa polonistycznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku i na Uniwersytecie Gdańskim (1947–2005) pod red. J. Maćkiewicz, E. Rogowskiej-Cybulskiej i J. Tredera, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2006, ss. 483.

Omawiana publikacja ma charakter wspomieniowy – prezentuje niemal sześćdziesięcioletnie dzieje gdańskiej jednostki naukowej i ocala od zapomnienia osoby związane pracą dydaktyczną i badawczą z Polonistyką w WSP oraz na Uniwersytecie Gdańskim.

Opracowanie składa się z sześciu części – pierwsza, opisująca historię powstawania Polonistyki w Gdańsku oraz przedstawiająca wykaz katedr i zakładów na WSP i UG, nosi tytuł *Katedry i zakłady języka polskiego w gdańskiej WSP i na UG. Historia, struktura, pracownicy*. Z kart dwóch rozdziałów wchodzących w skład tego fragmentu publikacji dowiedzieć się można o historii tworzenia się jednostki (od powstałej po II wojnie światowej sekcji humanistycznej w gdańskiej WSP, aż po Instytut Filologii Polskiej na Wydziale Filologiczno-Historycznym UG), zmianach w jej strukturze oraz poznać nazwiska wszystkich pracowników, którzy przez ponad pół wieku przewinęli się przez gdańską Polonistykę (wieńczący pierwszą część opracowania wykaz pracowników odnotowuje sześćdziesiąt osób związanych z placówką w latach 1947–2005). Szczegółowo podane informacje okraszone zostały zdjęciami kadry akademickiej i magistrantów, a także przedrukami notatek prasowych dotyczących wydarzeń związanych z życiem gdańskiej Polonistyki oraz fotografiami notatek upamiętniającymi zebrania katedr (znalazły się tu m.in.: lista obecności z pierwszego zebrania pracowników Zakładu Języka Polskiego Instytutu Filologii Polskiej UG w 1970 r. oraz podpisy osób obecnych na ostatnim, przed podziałem na dwie jednostki, posiedzeniu pracowników Zakładu Języka Polskiego w 1990 r.). Ten fragment opracowania zainteresować może nie tylko studentów i absolwentów przedstawianej placówki, którzy nierazko nie znają historii powstania kierunku, ale również wszystkich zainteresowanych dziejami Uniwersytetu Gdańskiego.

Drugi dział – *Problematyka badań w zakresie językoznawstwa polonistycznego w gdańskiej WSP i na UG* – przedstawia naukowe osiągnięcia pracowników oraz dziedziny językoznawcze, które zgłębiano przez niemal sześćdziesiąt lat istnienia Polonistyki w Gdańsku. Znalazł się tu zapis działań naukowo-badawczych pracowników placówki, a także przedstawiony został spis prac powstałych na WSP i UG poświęconych fonetyce i fonologii, logopedii, eksji i składni, słowotwórstwu, leksykologii, semantyce i frazeologii, słownictwu morskiemu, onomastyce, historii języka polskiego, językowi pisarzy, językowi religijnemu oraz dialektologii, dziejom kaszubistyki gdańskiej, językoznawstwu komputerowemu, ortografii i interpunkcji. W publikacji najwięcej uwagi poświęcono prezentacji badań naukowców gdańskich nad słowotwórstwem i onomastyką.

W polskim środowisku językoznawczym cenionym znawcą słowotwórstwa polskiego był nieżyjący już B. Kreja, zajmujący się wieloma aspektami synchronicznego słowotwórstwa opisowego – m.in. mechanizmami funkcjonowania systemu słowotwórczego opisanymi w planach: strukturalnym, substancjalnym i procesualnym, a także słowotwórstwem normatywnym, historycznym, innych języków słowiańskich oraz dialektów polskich. Na gdańskiej Polonistyce zajmowano się wnikliwie również słowotwórstwem onomastycznym (tu E. Cybulska-Rogowska, autorka rozdziału poświęconego badaniom słowotwórczym, wspomina m.in. prace H. Górnowicza, E. Brezy, H. Olewniczak, U. Kęsikowej, J. Łuszcząńskiej czy J. Tredera), literackim (badania prowadziła m.in. U. Kęsikowa, B. Moroń, D. Moszyńska), kaszubskim (opracowywane m.in. przez E. Brezę, J. Tredera, M. Milewską, E. Rogowską-Cybulską), a także metodyczną problematyką nauczania słowotwórstwa w szkole (m.in. studia E. Brezy, G. Surmy czy B. Krei).

Przegląd publikacji i wydarzeń związanych z badaniem nazw własnych na gdańskiej Polonistyce prezentuje E. Breza w rozdziale *Badania onomastyczne*. Twórcą gdańskiej szkoły onomastycznej był H. Górniewicz, który pozostawił po sobie dorobek kilkunastu opracowań, w tym kilku słowników i monografii. Młodzi adepci onomastyki – studenci i doktoranci H. Górniewicza zajmowali się głównie opisem nazw geograficznych (toponimią, hydronimią) Pomorza, ale także nazewnictwem kosmicznym czy nazwami własnymi w literaturze. Współcześnie na gdańskiej Polonistyce prowadzone są rozległe badania onomastyczne dotyczące antroponimii, toponimii, chrematonimii, nazewnictwa stylistycznego i zoonimii.

Przedstawiony powyżej fragment publikacji dotyczący problematyki badań nad językiem w gdańskiej WSP i na UG zaciekawi każdego polonistę, stanowi bowiem cenny spis bibliograficzny publikacji wydanych przez gdańską Polonistykę w ciągu sześćdziesięciu lat jej istnienia. Humanisci zainteresowani problematyką językoznawczą z pewnością zwrócą uwagę na opis badań tych gałęzi lingwistyki opracowanymi na gdańskiej Polonistyce, które nie są podejmowane albo są podejmowane rzadko w innych polskich ośrodkach naukowych. Są to przede wszystkim dziedziny związane terytorialnie z Pomorzem – badania nad językiem kaszubskim oraz słownictwem morskim. Jak dowiadujemy się z recenzowanej publikacji, dyskusja nad polską terminologią morską rozgorzała już w latach pięćdziesiątych XX w., a prekursorem studiów naukowych nad tą oryginalną dziedziną językoznawstwa był K. Mężyński, który badał historię polskiej leksyki morskiej. Rozdział zawarty w drugiej części książki – *Badania nad słownictwem morskim* autorstwa E. Łuczyńskiego przedstawia historię eksploracji słownictwa morskiego oraz pełną bibliografię prac poświęconych temu tematowi.

„Dialekty kaszubskie od dawna intrygowały badaczy” – jak pisze J. Treder, autor rozdziału pt. *Dzieje kaszubistyki gdańskiej*. Badania nad kaszubszczyzną prowadzone są od dwóch wieków, a od 1945 r. wiążą się z ośrodkami naukowymi z Warszawy (prace F. Lorentza i K. Nitscha) i Gdańska. Rozdział dotyczący tego tematu zawarty w recenzowanej publikacji przedstawia wnikliwie prace ośrodka gdańskiego – historię badań oraz obszerną bibliografię publikacji dotyczących języka kaszubskiego (znajdziemy tu adresy bibliograficzne słowników poświęconych omawianemu tematowi, przedruków dawnych prac, monografii, tekstów gwarowych, analizie języka kaszubskiego na każdym poziomie opisu: fonetyki i fonologii, słowotwórstwa, ekscji, składni, słownictwa, frazeologii kaszubskiej, dialektologii, a także spis prac poświęconych stosunkowi do innych gwar i języków, studiom socjolingwistycznym, kaszubszczyzny literackiej i stylizacji językowej oraz kaszubszczyzny w szkole). Dla każdego czytelnika zainteresowanego językiem kaszubskim z pewnością cenna będzie informacja o istnieniu strony internetowej poświęconej historii i językowi kaszubskiemu powstałej w ramach projektu realizowanego m.in. dzięki językoznawcom gdańskim (www.rastko.net/rastko-ka).

Kolejna część publikacji nosi tytuł *Dydaktyka i popularyzacja wiedzy o języku polskim* i przedstawia dzieje dydaktyki przedmiotów językoznawczych na kierunku filologia polska w WSP i UG. Szczegółowo prezentowane są tu zmiany, jakim podlegała siatka zajęć obowiązujących na studiach w latach 1953–1992 wraz z nazwiskami dydaktyków, a także problematyka wykładów, a nawet pytania egzaminacyjne z niektórych przedmiotów. Tę część wydawnictwa wieńczy bibliografia podręczników szkolnych i publikacji dydaktycznych pracowników gdańskiej Polonistyki. Informacje tu zawarte mogą zainteresować absolwentów kierunku – pomogą im przypomnieć dawne, studenckie czasy. Czytelnicy niezwiązani ze środowiskiem gdańskim mogą ominąć ten fragment wydawnictwa i zatrzymać się na kolejnych rozdziałach, prezentujących sylwetki zmarłych gdańskich naukowców.

Ostatnie trzy obszerne działy poświęcone są informacjom będącym myślą przewodnią całej książki, a mianowicie wspomnieniom. Rozdziały pt. *O tych, co odeszli*, *Wspomnienia o ludziach*

i wydarzeniach oraz *Wspomnienia pozagańskie* to hołd złożony nieżyjącym już badaczom i dydaktykom gdańskich WSP i UG. Zasłużonych profesorów (m.in. prof. B. Kreję, prof. H. Górnowicza, prof. B. Moronia, prof. B. Mossakowskiego, prof. L. Wierzbowskiego i innych) wspominają ich byli studenci oraz współpracownicy. W tej części znalazły się również opowieści o historii Polonistyki widzianej oczami byłych studentów, dziś profesorów, pracowników różnych uniwersytetów (m.in. o swoich kontaktach naukowych – seminarium doktoranckim prowadzonym przez prof. H. Górnowicza oraz związkach z gdańskim środowiskiem polonistycznym – opowiada prof. dr hab. Maria Biolik, dziś dyrektorka Instytutu Filologii Polskiej UWM w Olsztynie).

Publikację wieńczą *Materiały archiwalne* zawierające protokoły posiedzeń Zakładu Języka Polskiego z lat 1970–1991 oraz felietony profesorów H. Górnowicza i B. Krei. Ostatnie strony zawierają *Wykaz skrótów* oraz *Indeks osób*.

Opis widniejący na okładce publikacji informuje: „I tak – na obchody sześćdziesięciolecia polonistyki gdańskiej – powstało opracowanie, które stanowi rodzaj kompendium wiedzy na temat gdańskiego językoznawstwa polonistycznego”. Wydaje się, że przedsięwzięcie się powiodło – na niemal pięciuset stronach zawarte zostały szczegółowe informacje dotyczące historii i współczesności Polonistyki. Redaktorzy wydawnictwa – pracownicy gdańskiej placówki ocalili więc od zapomnienia swoich zmarłych Mistrzów i Kolegów.

Z dziejów językoznawstwa polonistycznego to wydawnictwo wspomnieniowe, które, jak twierdzą sami autorzy, powstało „żeby pozostać w zgodzie z rzeczywistością, na cmentarzu” – podsumować i zamknąć pewien etap historii placówki. Biorąc pod uwagę charakter publikacji, wydawać by się mogło, że jest ona zarezerwowana wyłącznie dla kręgu absolwentów, dydaktyków oraz osób związanych z Pomorzem i gdańską Polonistyką, jednak każdy wnikliwy czytelnik humanista, a na pewno polonista, odnajdzie w niej coś dla siebie, czy to informacje dotyczące ciekawych badań językoznawczych i spisu bibliograficznego, czy choćby zabawne felietony językoznawcze prof. H. Górnowicza pisane pod pseudonimem Hermenegildy Latawiec lub rebusy słowne i rysunkowe prof. B. Krei.

Elżbieta Sobczak

Powiat szczycieński. Przeszłość – współczesność, pod red. G. Jasińskiego, Z. Kudrzyckiego i A. Misiuka, Szczytno 2006, ss. 849.

Jubileusz stają się impulsem dla społeczności lokalnych do inicjowania prac nad dotyczącymi ich opracowaniami naukowymi lub częściej popularnonaukowymi. Książki powstające w takich przypadkach mają różną wartość, ponad wszystko jednak znakomicie przyczyniają się do popularyzacji wiedzy i budowania tożsamości regionalnej. W ten nurt, co warto już teraz podkreślić – w sposób pozytywny, wpisuje się prezentowana książka. Inicjatywa jej powstania wyszła ze strony władz powiatu szczycieńskiego, a okazją było sześćdziesiąt lat powiatu w granicach państwa polskiego. Nie jest to zresztą jedyna tego typu inicjatywa tychże władz – od dłuższego już czasu wspierają one publikację „Rocznika Mazurskiego” ukazującego się właśnie w Szczytnie. W powojennej historii powiatu szczycieńskiego prezentowana książka jest już trzecim opracowaniem dotyczącym jego dziejów. Pierwszą była praca niemieckich autorów, która ukazała się w 1957 r. w Würzburgu¹. Kilka lat póź-

---

¹ *Der Kreis Ortelsburg. Ein ostpreußisches Heimatbuch*, ausgehend von einem Entwurf von Victor von Poser, zsgetr., erarb. und gestaltet von M. Meyhöfer, Würzburg 1957.